

KUKORELLI ISTVÁN

Bibó István neve miatt letiltott recenzió 1979-ből

Az Állam és Igazgatás c. folyóirat Könyv és Folyóiratszemle rovatában – tanársegéd koromban – közel másfél tucat recenzióm jelent meg 1976 és 1985 között. Ezt annak köszönhettem, hogy tanszékvezetőm, Schmidt Péter a szerkesztőbizottság tagja volt, ő biztatott erre.

Ezt az asztalfiókban maradt recenziót is oda szántam, ismerve a szerzőt, kiváló barátomat, Gyarmati Györgyöt, aki Bibó Istvánnal többször személyesen konzultálva, évtizedek óta foglalkozott a Jogi Reformbizottság történetével, az 1946-os Erdei-Bibó-féle városmegye-konceptióval.^[1]

Az ő cikke a Magyar Történelmi Társulat közlönyében, a Századokban jelent meg, 1979-ben, a Közlemények rovatban (113. évfolyam, 1979/3. szám, 513-548. o.). Kiváló írás mai olvasatában is, amely történelmi alapossággal, eredeti források alapján a korabeli valóságot írta le, Bibó nevét többször is említve, mivel Bibó a Jogi Reformbizottság aktív és tevékeny tagja volt. Tudjuk Bibóról, hogy amit elvállalt, azt teljes szívvel csinálta, vitatkozva a bizottság tagjaival is (pl. Beér Jánossal, a Kommunista párt delegáltjával).

Tetszett a cikk, gyorsan elkészült a recenzió (1979. november 2.), nagy lelkesen kopogtattam vele a Parlamentben működő szerkesztőség ajtaján. Megköszönték, majd hosszú csend következett.

Pár hónap után, az újabb recenzió átadásakor rákérdeztem az előző írásom „sorsára”. A válasz csak ennyi volt: „Tudja, Kukorelli elvtárs, többször leírta Bibó István nevét. Ezt nem lehet.” (Összesen háromszor követtem el ezt a „bűnt.”)

Megakadt bennem a szó. Nem akartam barátomat bemártani, hogy az ő megjelent cikkében hányszor jön elő Bibó neve, aki akkor már nem élt, mégis félték tőle halálában is.

Pártállamban éltünk. Az Állam és Igazgatás a Minisztertanács Tanácsai Hivatalának elméleti és szakmai folyóirata volt, amely direkt pártirányítás alatt működött. „Fontos elvtársak”, tanácselnökök, vb-titkárok, MSZMP KB tagok olvasták.

[1] 2024-ben jelent meg a Bibó István életútját feldolgozó, közösen írt monográfiánk Szoboszlai-Kiss Katalinnal: *Aki a tízparancsolata szerint élt – Bibó István emlékezete*, Méry Ratio Kiadó, 2024. Lásd még Bibó Istvánhoz: Szoboszlai-Kiss Katalin (2022): Párhuzamos életrajzok – Bibó István és Szókratész. In: Szoboszlai-Kiss Katalin (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 70 éves Kukorelli István tiszteletére*. Jog-Állam-Politika különszám, 2022. 353-364.

Semmi hőstett nincs a dologban, csak egy fanyar mosoly maradt bennem a fiókatételkor, hogy a Kádár-rendszerben a PUBLIKÁLT tanulmányról sem lehet recenziót írni.

GYARMATI GYÖRGY: ADALÉKOK EGY ELMARADT KÖZIGAZGATÁSI REFORM TÖRTÉNETÉHEZ 1946

Századok, 1979/3. sz.

A Századok „Közlemények” című rovatában jelent meg Gyarmati György fenti című tanulmánya. Találó címet választott, akaratlanul is Erdei Ferenchez vezet el az olvasót, a dátummal együtt pedig a Nemzeti Parasztpárt közigazgatási reformtervezetét sejteti, amely a Szabad Szó 1946. július 14-i számában jelent meg.

A publikáció két részre bontható: annyiban felel meg a „Közlemények” című rovatnak, amennyiben a második részben a 4.470/1945. ME. sz. rendelettel életre hívott Jogi Reformbizottság közigazgatási reformmal kapcsolatos dokumentumait tárja a szélesebb nyilvánosság elé. A dokumentumokat alapos történelmi hitelességű politikai elemző tanulmány vezeti be. Ismertetőnkben főként a bevezető tanulmány megállapításait idézzük. A dokumentumok, úgy véljük, önmagukért beszélnek.

A szerző felvonalatja a közigazgatás rendszerét érintő korabeli politikai alternatívákat:

1. a közigazgatást a második világháború után létrejövő nemzeti bizottságokra alapozni,
2. koncepcionálisan új közigazgatási rendszert alakítani ki,
3. a közigazgatást a régi szervezeti keretek között demokratikus tartalommal újjáéleszteni.

1945-48 között a közigazgatást illetően nagyjából ezek az alternatívák váltak a hatalmi erőviszonyokat alakító koalíciós pártok előtt.

Az első alternatívára, a nemzeti bizottságokra a koalíciós pártok nemet mondtak, hatáskörüket elvonva társadalmi-politikai szervekké változtatták azokat, fokozatosan sorvasztva politikai jelentőségüket is. A tanulmány a pártok nemleges álláspontja mellett felveti az antifasiszta nagykoalíció hatását. Az antifasiszta nagyhatalmi koalíció álláspontja az volt, hogy a nemzeti bizottságokat mellőzni kell az új államhatalmi szervezet kiépítése során.

A második alternatíva nem más, mint a Nemzeti Parasztpárt radikális reformjavaslata. A tanulmány ismerteti a Nemzeti Parasztpárt reformjavaslatának lényegét:

- a vármegyék helyett városmegyéket kell szervezni önkormányzati alapon, az országot kerületekre kell felosztani,
- a demokratikus szellem és szakszerűség együttes biztosításának megoldása, hogy az önkormányzati vezetők a népből választott laikusok,

akiknek szakmailag jól felkészült közigazgatási alkalmazottak vannak alárendelve,

- kevesebb hivatal, kevesebb hivatalnok lenne,
- egyszerűsíteni kell a közigazgatási eljárást, stb.

A szerző emlékeztet arra, hogy a javaslat gyökerei Erdei Ferenc munkásságában keresendők (Magyar város, 1939). Erdei 1945-ben, belügyminiszteri kinevezése után foglalkozik ismét a kérdéssel, legfőbb segítője a belügyminisztérium közigazgatási főosztályát vezető Bibó István. Bibó István juttatja el a javaslatot a reformbizottság elé. Ezt követően nyomon kísérhetjük a javaslat útját, a jogi reformbizottság működését, tagjaiknak a közigazgatási reformban játszott szerepét – mindezt a koalícion belüli pártküzdelmekbe beágyazva. A jogi reformbizottság közigazgatási reformmal kapcsolatos tevékenységét, így a parasztpárti javaslatot is a pártok küzdelme határozta meg. A szervezet a koalíciót alkotó mindhárom másik párt, ha különböző megfontolásból is, de elutasította. A Kiszgazdapárt politikai érdekeinek megfelelően kisebb reformokkal a régi közigazgatási szervezet megteremtésére törekedett és az önkormányzati választásokra, az arányosításra fektette a hangsúlyt. A Kommunista Párt az igazgatási apparátus személycseréjét tartotta kulcsfontosságúnak, a közalkalmazotti „B” listázást igyekezett keresztülvinni. Elvetette a parasztpárti javaslatot azért is, mert a regionális autonómiára épülő szervezet nem volt alkalmas az igazgatás centralizálását igénylő párt számára. A szociáldemokrata párt nemleges válasza mögött alig húzódik meg elfogadható érv. A közigazgatási reform kérdésében nem valósult meg a baloldali blokk egysége, amely a független Kiszgazdapárttal szemben a javaslat elfogadásának feltétele lett volna.

A tanulmányból az derül ki, hogy a koalíciót alkotó demokratikus pártok, annak ellenére, hogy jelentős aszinkron állott fenn a gazdasági, társadalmi viszonyok és a régi közigazgatási szervezetrendszer között, politikai-taktikai okokból a régi szervezetrendszer visszaállításában és bizonyos mértékű reformjában tudtak megegyezni. A közigazgatási reform kérdése a koalícion belüli pártküzdelmek szerint alakult, a napi politikai igényekhez igazodott. Ebben a politikai küzdelemben a koncepcionális tudományos reformok alárendelt szerepet játszottak. Ez magyarázza az Erdei-féle közigazgatási reform fogadtatását, sorsát.

„Az Erdei Ferenc és Bibó István által kidolgozott reformjavaslat megvalósításának nem kedvezett, hogy a közigazgatás területén a koalíció jobb- és baloldala egyaránt saját hatalmi pozícióinak a megerősítésére törekedett, egyfelől az önkormányzati választásokat és az »arányosítást«, másfelől a közigazgatási apparátusnak a megtisztítását szorgalmazva.

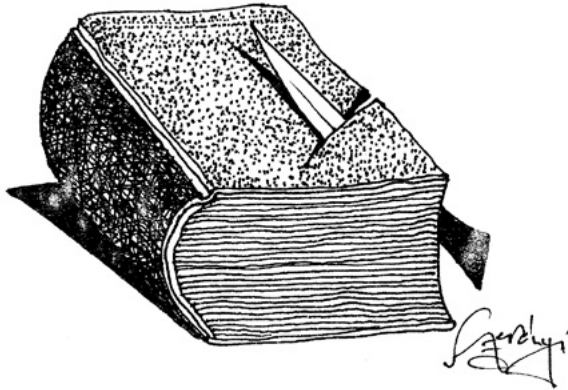
A közigazgatási reform koalíciós alapon történő rendezési kísérleteinek sorozatos kudarcra azt mutatta, hogy hogy a kérdés hatalmi képlet egyértelművé válásától, azaz a pártharcok végső kimenetelétől függött.” – fejeződik be a tanulmány.

A tanulmány történész tollából született, a történetiség módszerével elemzi az Erdei Ferenc nevéhez fűződő közigazgatási koncepció politikai szinttérre ke-

rülését. Az urbanizáció, a városigazgatás, a városkörnyéki községek kialakítása, az agglomerációkutatás problémáival ma is nap-mint nap találkozhatunk, éppen ezért úgy véljük, Gyarmati György munkája hasznos adalék egy számunkra ma is használható közigazgatási elképzelésről.

Budapest, 1979. november 2.

dr. Kukorelli István

Szerényi Gábor grafikája